

Sundhed, glæde, fællesskab – og hvor modsætningerne ligger

Om idrættens enhed og mangfoldighed i Finland

Henning Eichberg

Tilegnet Claus Bøje i anledning af hans 60-års fødselsdag

Den moderne idræt som en organiseret størrelse har en historie af over éthundrede år bag sig, som en kropskulturel konfiguration godt to århundreder. Men hvad er historie?

Historie som oprindelse, tilblivelse og tradition

Den traditionelle festskrift-historiografi har et svar. Historie er erindring, tradition – nutidens fortid. Historieskrivningen fortæller først og fremmest, hvordan det nutidige engang er opstået. Hvor kommer vi fra, og hvordan er vi blev det, vi er? Historien bekræfter dermed det beståendes eksistens gennem en linie, der fører fra den gang til nu'et. For idrættens vedkommende beretter den om energiske ledere, skønne opvisninger, hyggelige samværstimer og oplevelsesrige rejser – det festlige ved livet. Når den slags historieskrivning er bedst, er den forskningsmæssigt underbygget.

Historien om Helsingfors Gymnastikklubb (HGK) er et illustrativt eksempel. Kenth Sjöblom, idrætshistoriker ved Finlands Idrætsarkiv i Helsinki, har skrevet foreningens historie gennem 125 år på

grundlag af righoldige arkivmaterialer. Bogen er velforsynet med billeder, kildehenvisninger og register. Idrættens gode liv træder frem – et liv uden væsentlige indre modsætninger. Ganske vist kunne der engang imellem opstå personlige uoverensstemmelser i foreningen, og forskellige strategier stødte sammen. Men ellers var der – som titlen siger – »helse, glæde, kammeratskab«.

Det lyder næsten for godt til at være sandt. Man aner da også en smule selvcensur, som nemt kan følge med en bestillingsopgave – eller ligefrem censurering? Faktisk peger enkelte antydninger mod en anden historie, mod problemhistorien. Lad mig give et eksempel.

Folkets selvbestemmelse og olympisk ikke-ankendelse

Da den Internationale Olympiske Komite skulle oprettes ved et møde i Paris 1894, skrev den svenske idrætsleder Viktor Balck et personligt brev til Pierre de Coubertin (s. 76). Heri udtrykker han sin glæde og stolthed over at være udnævnt som vice-ærespræsident af kongressen og foreslår en svensk prins som olympisk-royal repræsentant; og så beretter Balck om idrætsbevægelsens opblomstring i Finland og beder Coubertin om at indbyde HGK-

klubbens leder Mauritz Vænerberg til kongressen. Indbydelsen nåede imidlertid aldrig frem til Helsinki. Her slutter festskriftets ultrakorte kommentar – og her begynder den mulige historieskrivning.

Sagen kunne nemlig give anledning til forskellige bemærkninger og spørgsmål angående olympismens stil og politik. Forfængelighed blev dyrket, royale navne blev trukket frem – men når det kom til stykket, lå magten ikke hos »æresmedlemmerne« men i logens hovedkvarter. Det olympiske autokrati begyndte ikke med Juan Antonio Samaranch.

Indholdsmæssigt kan man se indbydelsen, der blev væk, i sammenhæng med de problemer, som finsk idræt mødte, da man omkring 1900 ville danne en paraplyorganisation. For den russiske magtstat lignede idrættens nationale selvorganisering i Finland en slags separatisme. Det var heller ikke helt forkert, hvis man tyder Mauritz Vænerbergs forsigtige udenomsord i et brev til svenskeren Balck i 1890:

»Nu, när man i den stora metropolen i öster smider ränker för att beröfva oss vår autonomi, det lilla vi däraf hittills haft, är det dock helt kärt att veta sig vara ihågkommen af det gamle moderlandet. Mer lämpar sig ej att säga i bref« (s. 43).

Først efter 1906 lykkedes organisationsforsøget med dannelsen af Finlands Gymnastik- og Idrættförbund/FGIF. Og i 1908 tiltrådte friherre Reinhold Felix von Willebrand, HGK's viceordfører, som første finske repræsentant i IOC (s.119). At dette nu pludseligt var muligt, kan næppe fortælles uden om den aborterede russiske revolution fra 1905 og dens følger, som svækkede den storrussiske tsarisme. Nu kunne den finske idræt, som nedefra havde udviklet

sig autonomt, opnå en vis grad af international anerkendelse. Men i 1912 blev konflikten synlig igen, da de finske atleter ved åbningsceremonien af de Olympiske Lege i Stockholm blev presset til at marchere under russisk flag – hvad de nægtede at gøre og i stedet bar skiltet »Finlandie«.

Hvor olympismen fulgte trop med magtpolitikken, havde den altså et anerkendelsesproblem i forhold til folkenes selvbestemmelse. Finsk idræt var i olympisk perspektiv »russisk idræt«, så længe den russiske stat var stærk nok til at holde »separatismen« nede. Det gentog sig senere i skrapere former, da den estniske, lettiske, litauiske, ukrainske etc. idræt ikke opnåede olympisk anerkendelse, så længe den sovjetiske besættelse var effektiv. For olympismen bestod disse idrætsfolk af »sovjetmennesker« – indtil revolutionen omkring 1990 væltede Sovjetunionen. Grønlandsk idræt har indtil vore dage haft svært ved at opnå national status.

Balcks brev fra 1894 belyser altså en specifik kombination af forfængelighedsdyrkelse, autokrati, etatistisk nationalitetsprincip og ikke-ankendelse, som prægede olympismen fra starten – og lagde vejen til Samaranchs styre i 1980/90'erne. Dermed ikke sagt, at den tidlige olympiske sport var den samme, som den vi kender i dag. Olympismen gik gennem forskellige historiske faser.

Den olympiske sport begyndte i 1800-tallet med en »idealistisk« internationalisme, som kan sammenlignes med esperanto-bevægelsen, spejderne og det røde kors (Hoberman (1995)). Samtidig var den imidlertid en del af en kolonial erobningsproces verden over.

I 1930'erne antog olympismen fascistiske træk. I det rituelle gik dyrkelsen af den individuelle helt og masseiscenesættelserne op i en »højere« enhed. Og i det ideolo-

giske blev individuel præstation, patriotisk selvopofrelse og døden for fædrelandet smeltet sammen med religiøse undertoner.

Efter den anden verdenskrig fulgte en tredje fase, hvor olympismen blev præget af blokpolitisk »evangelisme« med antikommunistiske og nykoloniale undertoner. I tegnet af systemkonkurrencen blev den enkelte atlets præstation underlagt systemer af teknologisk, videnskabelig og organisatorisk art – sportens totalisering (Heinilä (1982)).

Olympismens globalisering efter underholdningsindustrien og turbokapitalismens præmisser udgør en fjerde fase med kæmpemæssige indtægtsmuligheder, stortilet korruption og den organiserede forbrydelses tiltagende interesse i sagen (nærmere dokumenteret af Andrew Jennings og Vyv Simson, John Hoberman, Lars Werge, Jens Weinreich og Thomas Kistner). Samtidig sætter idrættens globalisering nye tribale og regionale nationalismer fri (Hargreaves (2000)).

Der er både forskel og sammenhæng mellem de historiske faser. Til den nødvendige differentiering kan en periodiserende historieskrivning bidrage med væsentlige oplysninger – dog under den forudsætning at forskningen ikke hænger fast i den første fases »idealisme«.

Også hvis man forstår historie som ikke mere end nutidens fortid, så har den altså en kritisk side. Historien er bestemt af nutidens indre modsætninger. Nutidens begejstring har en forhistorie lige som nutidens autokrati. Olympisk sport begyndte i hvert fald ikke som »folkenes lege« men resulterede fra starten i en særlig kombination af logepolitik og staternes konkurrence.

Hvem er idrættens folk?

Helsingfors Gymnastikklubbens historie indeholder mange flere materialer og antydninger om idrættens folk, som kan give anledning til spændende spørgsmål. Som følge af bogens festskriftskaraktter bliver de imidlertid ikke uddybet.

Problemer, om hvem idrættens folk er, dukkede også op indenfor selve den finske idræt. Her rejste sig især det finlandssvenske spørgsmål. HGK dyrkede »finlandsk« gymnastik, som hverken var identisk med svensk (lingsk) gymnastik eller med finsk sport. Klubben følte sig knyttet til Sverige som »det gamla moderlandet« og var med i oprettelsen af det svensksproglige gymnastik- og idrætsforbund FSGIF i 1912, senere Svenska Finlands Idrottsförbund/SFI (s.108). HGK holdt sig imidlertid en smule tilbage overfor FSGIF, som prioriterede konkurrencesporten. Festskriftet beretter om disse sammenhænge mere som personlige spændinger mellem enkelte idrætsledere. Oplysninger om klubbens placering indenfor det svensksproglige mindretals kulturelle netværk ville imidlertid kunne bidrage væsentligt til de aktuelle spørgsmål om, hvad »etnisk« idræt er – og hvad den ikke er.

Så kom borgerkrigen i 1918. Den får en bisætning i fortællingen: »Efter ofærdsår og inbördeskrig...« gik gymnastiklivet videre (s.122). Først i sammenhæng med den anden verdenskrig og de dermed mobiliserede »fosterlandskänslor« bliver det oplyst, at ti turnkammerater faldt i 1918. De døde, som kilderne citeres, »för någonting stort«, »till rättens och frihetens försvar«, dræbt »i stridens vimmel eller genom mördares feга kulor« (s.154). På hvilken side faldt de – er man fristet til at spørge. Hvem der vil vide mere om den dybe hvid-røde grøft, som har præget finsk idræt gennem

generationer, finder ikke nærmere henvisninger i bogen. Mere detaljeret kan man læse om indkvarteringsforhold ved et gymnastikholds rejse til København i 1920. Flere andre rejser fulgte, mest i skandinaviske og tysk-turneriske sammenhænge, og giver stof til kapitlets overskrift »Kraft, balans, skönhet«. Festskriftet nævner også interne intriger i gymnastikmiljøet, men man finder også morsomme lejlighedssange til genlæsning.

Indkvarteringsforhold og skønne opvisninger, lejlighedssange og personlige intriger er bestemt karakteristiske dele af idrættens folkelige liv. Der burde imidlertid ikke være grund til at forbigå folkelivets politiske sider, som for Finlands vedkommende betød, at folkelig idræt gennem flere generationer delte sig skarpt mellem »hvid« eller borgerlig idræt på den ene side og »rød« eller arbejderidræt på den anden. Hvilke konsekvenser havde denne dualisme for HGK og den svensksproglige del af idrætten som tredjepart?

Så kom den anden verdenskrig. Den giver anledning til at omtale faldne klubkammerater, store donationer til klubben og foreningens økonomisk betingede skifte af idrætshal (s.150-55). Igen kan man studse over en lidt mærkelig sidestilling.

Idrættens folk er ikke en homogen gruppe men socialt differentieret. Helsingfors Gymnastikklubs socialstruktur var faktisk skæv. Nærmere oplysninger kan indirekte læses fra den ulige »yrkesfordeling« gennem tiderne. Alt i alt dominerede »välutbildade män« – ingeniører, læger, forretningsmænd, militærpersoner – men især studerende (s.208-9). Festskriftet fortæller også om frimureragtige logeformer og potente sponsorer. Det kan åbne for spørgsmål angående det svenske, etniske mindretals forhold til landets borgerlige overklasse.

Og folk er kønnet. Om klubbens kønsfordeling – og dermed kønspolitik – berettes der ikke rigtig noget før i 1990'erne. Indtil da var HGK »traditionelt en herrklubb«. Først efter omkring 120 år åbnede klubben for kvindernes aktivitet (s. 237-39). Det har været en gevinst for læseren at få mere at vide om denne omvæltningens (?) betydning og dramatik.

Gymnastiksystemer og brudlinier

Mere opmærksomhed retter bogen mod modsætningerne mellem forskellige gymnastiksystemer. HGK's finlandske mandsgymnastik placerede sig mellem den lingske gymnastik og den tyske turnen, som rådede over en større bevægelsesbredde og indbefattede redskabsøvelser, konkurrenceidræt og leg. Den finlandske mellemposition førte HGK-gymnastikken i nærheden af sporten og sportsgymnastikken, og dog blev HGK's gymnastik ikke for alvor gennemsportificeret (s. 58-59).

Der var lagt op til konflikter – i forskellige retninger. Da det i samarbejde med Viktor Balck kom til en international gymnastik- og idrætsfest i Stockholm 1891, »hetzede« de ortodokse svenske lingianere imod opvisningerne som »applådsniken humbug« og udenlandsk »cirkusyngel och zigenarpatrask«. »Vort svenska gymnastiksystem, Lings oförvanskliga verk, en af vårt folks dyrbaraste skatter ...« blev konfronteret med »apfasoner och cirkuskonster« (s. 42-47). I spørgsmålet om gymnastiksystemet stødte folk og folk sammen.

Også indenfor Finland havde HGK's turngymnastik mødt lignende kritik. Viktor Heikel, den finlandske gymnastiks fader, som selv sympatiserede med turngymna-

stikken, skrev i 1885 om en HGK-opvisning:

»Om vi till slut få gifva ett vänligt råd, så ville vi tillropa klubbens 'kubister', som bråka så mycket för att lära sig gå på händerna, ett 'homo sum', ty det nämnda sättet at gå är för slägtet homo en öfvervunnen standpunkt« (s. 46).

Og i 1887:

»Applåder för enskilda kraftprof och konststycken passa för yrkesakrobater, ej för en gentlemanna gymnastikklubb. Noblesse oblige!« (s. 46).

Det der gav anledning til sammenstød folk og folk imellem – mellem finlandsvensk, svensk og finsk – havde således sin forudsætning i mere basale, antropologiske forhold mellem menneske, identitet, krop og bevægelse.

Det ville være oplysende at følge HGK's finlandske gymnastik længere ned i de forskellige brudlinier. Hvorfor fulgte den på den ene side den tyske turngymnastiks system og meldte afbud til de Olympiske Løbe i 1924 men var ikke med i de tyske turneres kulturkamp imod sporten i mellemkrigstiden? Eller var den? Hvordan forholdt HGK's gymnastik sig til den kulturkamp, som foregik i Finlands idræt mellem 1900 og 1910'erne for og imod idrættens *tävlingsmodel*? Senere fortsatte, ifølge forskninger af Leena Laine (1989 o.a.), kun gymnastikkvinder dette opgør, men kvinderne stod jo uden for »herreklubben« HGK.

Og: hvordan forholdt HGK's gymnastiske praksis sig til den finsk-idrætslige identitetsproblematik? Man har sagt, at finsk idræt satte enkeltmandsidrættens imod »den russiske kollektivism« (Kayser

Nielsen (1999)), hvilket finske forskere imidlertid også stiller spørgsmålstegn ved. Turngymnastikken med sine udpræget kollektive træk placerede sig i hvert fald et tredje sted.

Alt i alt ser det ud, som om fennomanismen, 1800-tallets finske kulturnationalisme, ikke kun var af sproglig art. Den var en barriere imod den svenske Ling-gymnastiks udvikling til et kropssprog, der udtrykte finsk identitet – og så gik sporten af med sejren. Den finlands-svenske turngymnastik pegede også i dette forhold i en tredje retning.

Det var desuden kun mandegymnastikken, som udviklede den turngymnastiske mellemvej, mens den finske kvindegymnastik gjorde den lingske gymnastik til sin egen. Her var Vænerbergs søster Elin Kallio særligt fremtrædende. Brydningerne oplyser altså med udgangspunkt i det bevægelses- og kropshistoriske om idrættens mangfoldighed, opdelinger og indre modsætninger. Det gælder på den ene side idrættens etnisk-kulturelle, identitetspolitiske dimension, hvor det finske stod overfor det svenske og det finlandske overfor det russiske. Og det gælder den kønspolitiske dimension, hvor gymnastikkvinderne stod overfor »herrene«. Og desuden førte en linie fra den opvisnings- og præstationsorienterede kropsdisciplinering til motion som »idræt for alle«, til den sundhedsbetonede velfærdsidræt i sin aktuelle udgave.

»Folkrörelse«, forening og frivillighed

I sammenhæng med brydningen mellem gymnastiksystemerne rejste sig spørgsmålet om idrættens frivillige organisering. Fra Sverige, hvor gymnastikkens institutorganisering og sportens foreningsprincip stod

skarpt overfor hinanden, vendte sportens »fader« Viktor Balck med sympati blikket mod Helsinkis frivillighedsbaserede gymnastikklub. I 1896 opmuntrede han de finlandske gymnaster til at deltage i en opvisning i Malmö:

»Det gäller nämligen att slå ett slag just på den plats, inom den provis, hvarifrån så mycket ondt utgått, då det gällt att häckla den fria, frivilliga gymnastiken (...) I denne kamp behöfva vi finska hjälptrupper, och jag vädjar än en gång til dig och mina kära vänner derborta i Finland att komma öfver till oss.« (s. 52)

Lige som Friedrich Ludwig Jahns tyske turngymnastik gennem selvorganisering var blevet til en folkebevægelse, satte Balck sin forhåbning på de finlandssvenske gymnaster overfor sine ortodokse lingianske landsmænd.

Helt så problemløst gik det imidlertid heller ikke i Helsinki. I 1916 kritiserede Artur Eklund i »*Finskt Idrottsblad*« den yngre generation af gymnastiklærere for at være ...

»... likgiltiga för den stora frivilliga gymnastik- och idrottsrörelse, som dock er af vida större betydelse för vårt folk än skolgymnastiken.« (s.109)

Eklund var redaktør af »*Finskt Idrottsblad*«, HGK's »officiella organ«, og aktiv både i den finlandssvenske FSGIF og i det finske Riksidrottsförbundets Gymnastiksektion.

Denne internationale sammenligning belyser endnu engang den danske gymnastiks særvej, hvor man på en unik måde betjente sig af den lingske udgave af bevægelseskulturen for at opbygge en frivillighedsbaseret foreningskultur. Idrættens

folk er der, hvor det civile samfund dannes gennem frivillig selvorganisering. De civilsamfundsmæssige aktiviteter kan imidlertid føre i ret så forskellige retninger, det viser den finlandske gymnastiks »loge« side om side med »folkrørelser« som Jahns tyske turngymnastik, finsk atletisk sport, dansk, folkelig (ling-)gymnastik og Viktor Balcks svenske sport.

Den idealistiske myte – og andre

Prøver man at fortælle den slags gymnastikhistorie teoriløst og ude af sin samfundsmæssige sammenhæng, så kan den virke rørende traditionel. Men også gennem det museale perspektiv dokumenteres hvordan, organiseret idræt endnu i vore dage ofte gerne vil se sig selv – sundhed, glæde, fællesskab. Hvis vi kalder det for en idealistisk myte, bør mytebegrebet ikke forstås som modsætning til videnskabelighed, det viser Kenth Sjöbloms historiskrivning klart. Men det er myter, som skaber videnskabeligheden – bl.a. i gestalt af den positivistiske historisme: historien viser, hvordan det bestående er blevet til og gennem beskrivelse af nutidens fortid, bekræftes det nutidige.

Der tilbyder sig imidlertid også andre metodologiske muligheder. Det er især sammenligninger, som åbner for en alternativ – eller supplerende – kritisk tilgang. F.eks. sammenligningen mellem finlandsk turngymnastik, dansk linggymnastik og finsk enkeltmandssport – hvad var det, der gjorde, at folk valgte forskellige veje for folkelig, civilsamfundsmæssig bevægelseskultur? Sammenligningen mellem organisationerne – mellem den finlandssvenske SFI, arbejderidrættens TUL, det borgerlige centralidrætsforbund SVUL og kvindernes

selvorganisering – fortæller om magt og ideologier. Også myterne kan sammenlignes: »Hälsa, glädje, kamratskap« – det siger noget andet end olympismens »Hurtigere, højere, stærkere« og har alligevel i historiens forløb også haft berøringsflader. Eller man kan sammenholde den idrætslige treklang med demokratiets »Frihed, lighed, broderskab«. Hvordan forholder den sig i øvrigt til, hvad man i den tyske systemteori tørre sprog kalder »funktionerne«: »Præstation, sundhed, socialisation?« Og, på deres bagside, til: »Stress, astma og afstressning?« Ikke mindst kan man sammenligne de forskellige samfundsmæssige placeringer: HGK's foreningsidræt, idrættens statslige institutionsverden og den nyere kommercielle idræt – altså idrættens indenfor de forskellige handlingslogikker af markedet, staten og det civile samfund.

Det er med baggrund i denne problematik, at nogle danske kulturforskere siden 1970'erne har valgt andre metoder end den klassiske rekonstruktion af fortiden og har bevæget sig henimod en kritisk kropskulturhistorie. HGK-festskriftet kan anbefales til metodologisk refleksion for de forskere herhjemme, som – i et forståeligt generationsopgør – prøver at bygge deres videnskabspolitiske identitet op i kontrast mod den kritiske skole ved at forklare deres egne, skønne ungdomsdrømme. Og desuden danner Kenth Sjöbloms metodekonservative fortælling en kontrast til nyfunktionalismens forsøg – f.eks. i den tyske sportsvidenskab – at bygge systemer der, hvor historien snarere viser sammenstød og konflikt. Hvis der skal være en lovprisende litteratur, så hellere historistisk-romantisk og naïvt ligefrem – så ved man, hvor man har den – end en »postmoderne« udgave af *hall of fame*.

Krise, smerte, subjektivitet

Metodekonservatismen fra Helsinki kan også være oplysende af andre grunde. Finsk idrætsforskning har siden 1980'erne været præget af originale, alternative strømninger og fornyelser. Hvordan forholder de to sider sig til hinanden?

Fornyelsen bevidnes af en nyere antologi, som Martti Silvennoinen sammen med Andrew Sparkes har udsendt fra Jyväskylä universitet. Som narrativ og (auto-)biografisk genre ligger *Talking Bodies* i forlængelse af temahæftet *Narrative sociology* (IRSS 1994) og har lige fået et amerikansk sidestykke i *Sociology of Sport Journal* (Denison/Rinehart (2000)). I England har tidsskriftet *Auto/Biography* med Andrew Sparkes (University of Exeter) som editor, siden 1992 forfulgt en parallel metodologisk udfordring af sociologien. The Auto/Biography Study Group er del af British Sociological Association.

I bogen fra Jyväskylä fortæller finske, engelske og amerikanske idrætsforskere, psykologer og sociologer om deres egne og andre menneskers kroppe – mænds kroppe – fordi bogens fokus er bevidst ensidigt (med kun én kvindelig medforfatter). Materialerne er dels interview og rekonstruktioner af andre personers kropshistorier, som engang imellem kan bevæge sig henimod den litterære fiktion (Jim Denison), dels egne erindringer og dagbognotater. De fleste af bidragene siger ligefrem »jeg«.

»My father... I, on the other hand, was fat...«

»Sometime in 1994 I began to write a story, a narrative of self, from my position then as a 38 year old, white, heterosexual, 'middle class' male with a 'failed' body...«

»It is an afternoon in early November in 1997. I am driving my car towards my old home town...«

Hvad der kommer ud af det, er erindringer om boksning, rugby og bodybuilding, en nomadiserende opmærksomhed på køn, smerte og familiære relationer. Afbrudte krops- og livsprojekter træder frem, identitetsdilemmaer og rekonstruktioner af selvet, forsøg på at finde sammenhæng i fortællingen. Kroppen viser sig samtidig som skrøbelig, uigennemsigtig og metaforisk.

Denne idræts- og kropsforskning producerer billeder af grundlæggende subjektiv og mangfoldig karakter. De etablerede, faglige grænser mellem det psykologiske, sociologiske, (livs-)historiske, etnologiske etc., mellem idrætsforskning, sundhedsforskning, kønsforskning, æstetik etc. ophæves. Men kommer der mere ud af det end en mosaik af individuelle småfortællinger? *Anything goes?* – Svaret kan være sammensat.

På den ene side kan den nye krops-subjektivitet – især indenfor mændenes forskningstraditioner – opleves som en revolutionær landevinding. Den har grundlæggende ideologikritiske potentialer, især hvor »... a reliable, controlled, obedient and harmless body ...« bliver konfronteret med »... a troublesome, disruptive, indefinite and even an anguished body ...« (s. 6). Det politiske er personligt, og det personlige er politisk.

På den anden side ligger der i den vesterlandske tradition en subjektforståelse lige om hjørnet, hvor jeg-dyrkelsen kan blive til en flugt i inderliggørelsen. Det samfundsmæssige i subjektiviteten forsvinder, og jeg'et blæser sig op til et abstrakt, individuelt »selv«, (hvis historicitet og magtrelation Michel Foucault overbevissende har beskrevet).

Det introspektive »selv« er nemlig ikke uskyldigt men kan i erindringsprocessen godt tabe sammenhæng med menneskets samfundsmæssige selv-konstruktioner, dvs. med den del af vores samfundsmæssighed, der rækker dybt ned i vores subjektivitet. Hvordan forholder mit smertefulde, elskende, kriseramte, nydende etc. selv sig til mit selv som »fri« forbruger og som producent (til markedets subjektiviteter) – hvordan forholder det sig til det herskende eller beherskede selv (til statsborgerens subjektivitet eller den offentlige handlingslogik) – og til mit selv som ven eller medlem (til selvorganiseringen, solidariteten eller det civile samfunds subjektiviteter)? »Jeg« er ikke den samme på talerstolen, på varehusets rulletrappe og på tovtrækningsholdet. Om disse indre modsigelser af selv'et fortæller bogen fra Jyväskylä ikke så meget endnu.

Og ikke mindst: der er kollektiv historie i kroppen og psyken. Den tyske mands rygsmerte kan f.eks. via nazi-historien føres tilbage til den preussiske farfars rygdisciplinering, ikke på en enkel måde men alligevel (Roessler (1996)). Hvor er således det specifikke finske – eller amerikanske, engelske etc. – i »*Talking Bodies*« fortællinger?

Kollektivt erindringsarbejde og individualisering

Det samfundsmæssige indhold er også et spørgsmål om metode. Finsk »memory work« har rødder i det kollektive erindringsarbejde, som tysk, feministisk forskning har udviklet i 1970/80'erne (Frigga Haug (1990)). Det kollektive erindringsarbejdes metode består i, at man ud fra ens egne erindringer skriver kortere tekster om betydningsfulde situationer og scener og

bearbejder disse livshistoriske brudstykker gennem metodologisk reflekterede udvekslinger i en gruppe for at nå frem til teoretiske indsigter. Det er kollektivet, udvekslingen i gruppen, der flytter erkendelsen ud over den personlige introspektions begrænsninger – via en tvivlende metode går vejen hen imod en tvivlende teori. Den væsentlige udvidelse af de kendte, empiriske metoder sker således ikke gennem subjektiviteten som sådan men gennem udvekslingen, – ikke kun gennem selvbetragtningen men gennem relationen – med Martin Bubers ord: ikke kun gennem jeg’et men gennem mødet med du’et.

Da de finske tekster blev skrevet for Jyväskylä-bogen, har gruppeprocesser spillet en rolle – hvad de angelsaksiske tekster ikke så klart vidner om – bl.a. gennem tidligere fællespublikationer på finsk. Den væsentlige betydning, som det kollektive samspil har for erindringsprocessen, bliver imidlertid ikke dokumenteret. Eller det træder – tværtimod – negativt frem:

»I have given my text to a few people to read, and all experiences have not been particularly encouraging. After reading the text, some have marvelled: is that how you really are? (...) All the same, I decided to take the risk and publish my text. I know that I have something to say ...«

mener en af forfatterne, som på en personlig, berørende måde beretter om sine spiseforstyrrelser (Mikko Innanen, s. 131).

Dialogen er der – og den er der ikke. I stedet for at bruge gruppeprocessen som drivkraft for udviklingen mod en politisk teori, bliver medlæserens kommentar her opfattet som en hjælp – eller hindring – på vejen mod »det sande jeg« og dermed mod en epistemologisk individualisering.

Denne konstruktion af individet er det værd at reflektere nærmere over. Er den erhvervsbetinget, indbygget i vores akademiske produktionsmåde som »déformation professionnelle«?

Eller har den erkendelsesteoretiske individualisering en kønspolitisk baggrund? En feministisk metode falder i hænderne på folk som mig, den skrivende mand, som er fristet til med subjektivitetens hjælp at genskabe sig som »lonely rider« ...

Eller i hvilket omfang ligger vi under for, om vi vil det eller ej, modernitetens ideologiske mainstream, hvis ordførere som Ulrich Beck og Anthony Giddens anbefaler os »selv-identitet«, »selv-referencé« og »selv-konstruktion« som nødvendige veje ind i den glade globalisering? Den nyliberale visdom om, at »du er din egen lykkes smed«, suppleres på bagsiden: du er din egen ulykkes, din smertes og din krises smed. Mennesket står alene i verden og råber med fuld overbevisning »jeg, jeg, jeg ...« uden at forstå, at netop dette er fremmedgørelsen.

Det dialogiske du-forhold har det ikke nemt i vores diskursverden.

Der er derfor god grund til igen og igen at huske den politiske dimension, dvs. modsætningen, dialogen og tvivlen både som metode og som indhold. Også i den forstand: kan man se forbindelser mellem den narrative kropshistorie fra Jyväskylä og historiefortællingen fra Helsinki – eller er der snarere modsætninger? Ud fra treklangen »Helse, glædje, kammeratskab« kan vi læse de narrative biografier næsten som: »Krise, smerte, selv«. Det lyder som et kritisk modspil til det glade, harmoniserende budskab. Eller er – omvendt – »fællesskabet« det kritiske modspil til »individs« privatisering?

Mangfoldighed under ét fælles tag

Her kan det være oplysende en gang til at skifte perspektiv til en ny publikation. Finlands Idrottsmuseumsstiftelse har fremlagt en antologi, der giver et overblik over Finlands idræt gennem historien, *Glimtar ur Finlands idrott*. Næsten alle finske historieforskere har bidraget. Ligesom når man går gennem et museum, viser bogen i billeder og tekster på en/to sider en brik efter den anden af det sammensatte idrætsliv. Bogen er baseret på årtiers kvalitetsfuld idræthistorieskrivning, som opnåede et højdepunkt med det finsksproglige samleværk *Suomi uskoi urheilun* (Pyykkönen (1992), omtalt af Sjöblom (1992)). Gennem årene fulgte flere uddybende delstudier (bl.a. Heikkinen (1991), Meinander (1994), Vasara (1997)) og ikke mindst Finlands idræthistoriske årbog (SUSV, 1994 ff.).

I museumsantologien træder idrættens mangfoldighed i Finland frem. Den begynder med de førmoderne gamle lege (Pekka Kärkkäinen) og med 1800-tallets cirkusbrydere (Sven Hirn). Idrætsorganiseringens store navne som Ivar Wilskman (Seppo Hentilä) og Lauri Pihkala (Raimo Seppälä) såvel som fremragende løbere som Hannes Kolehmainen (Antero Raevuori), Paavo Nurmi (Antero Raevuori) og Lasse Viren (Pekka Honkanen), skispringeren Lasse Johansson (Esa Sironen) og fodboldspilleren Jari Litmanen (Mitri Pakkanen) får biografiske skitser. Man følger de første gymnastikfester (Ingmar Björkman), kvindernes selvorganisering (Leena Laine), sportens professionalisme (Antero Heikkinen) og skoleidrætten (Henrik Meinander). Der er tale om cykelsport (Heikki Klemola), skøjteløb (Kenth Sjöblom) og Finlands nationalspil boboll (Erkki Laitinen).

Arbejderidrættens røde internationale (Sepo Hentilä) og »det vita Finlands idrottande krigare« (Erkki Vasara) står side om side. Olympisk sport træder frem i flere fortællinger, ligesom motorsport (Jyrki K. Talvitie) og formel 1-cirkus gør det (Jari Kanerva). Der er kapitler om sportens sponsorer (Kimmo Lipponen), mediesporten (Keijo K. Kulha), profisportens gæstarbejdere (Göran Wallén) og idrætsjournalistikken (Juha Kanerva). Motionssporten (Heikki Klemola) og indendørsbandy som 1980'ernes løfte om ligestilling mellem kønnene (Soile Veijola) mangler ikke...

Dette mangesidige panorama præsenterer et farverigt overblik over dette nordiske lands idrætsbillede med nuancer, som det er værd at huske. Problemer med det særegne finske sprog begrænser nemlig alt for ofte det ikke-finske blik og forståelser udefra. Det fører os nogle gange til ensidige antagelser af »store linier« i finsk historie, som finske forskere har travlt med at afkræfte gang på gang. Idræthistorieskrivningen i Finland er desuden i sig selv ikke ensartet men følger forskellige traditioner i Helsinki (hvor man ofte forbinder socialhistorie med klassisk historisme) og Jyväskylä, (hvor den kritiske skole havde en højborg), mens man finder nyere ansatser i Joensuu og igen andre accenter i Åbo, i Uleåborg (med kropskulturens historie) og i Tammerfors (med en mere filosofisk indfaldsvinkel).

Og alligevel er det kaleidoskopagtige overblik som metode ikke helt uproblematisk. Det kan dække over en underforstået struktur. Således konkluderer museumsstiftelsens direktør i forordet, at »... segrar och nederlag, elit- och motionssport, proffs och amatörer – alla samlas under samma tak.« (9) Det refererer til idrætsmuseet men gælder samtidig også »finländsk sport och idrott« generelt.

Dermed er et ideologisk problem med den panoramiske metode sat på spidsen. Mangfoldighedens mosaik er ikke uskyl- dig. Den taler et politisk sprog – under præstations- og elitesportens hegemoni. Herfra bliver idrætsbegrebet underlagt sportsgrenenes opdelingslogik. Skriver man historien uden konfliktperspektiv, så havner fremstillingen – den kan være så nuanceret, det skal være – til syvende og sidst »under ét tag«. Taget er idrættens en- hed, som statens bureaukratiske rationali- tet og olympismens pengeinteresser lægger op til.

Idrættens enhed og historieforfalskning

Museets tag, forskningens tag og organisa- tionens tag er ikke helt uafhængige af hin- anden. I 1993 blev de fire finske idrætsor- ganisationer lagt sammen. Det borgerlige centralidrætsforbund SVUL, arbejderi- drætsforbundet TUL, finlandssvenskernes idrætsforbund CIF og fodboldunionen SPL fik et ultimatum fra regeringen om at til- slutte sig det nydannede Finlands Idræts- forbund/SLU, på svensk Finlands Idrott/FI – eller gå glip af al offentlig finansierings- støtte. SLU's formand blev en af Finlands mest fremtrædende forretningsmænd, Mar- tin Saarikangas, mens IOC-medlemmet Peter Tallberg, formand for International Yachting Association, blev generalsekre- tær.

Fra statens side var det økonomiske rationaliseringsovervejelser, der drev vær- ket – organisationernes flerdobbelte bu- reaukrati skulle undgås. Efter at tidligere forsøg fra undervisningsministeriets side, bl.a. i 1971, var strandet pga. organisa- tionernes modstand, var deres interesse i den fortsatte økonomiske støtte nu afgørende.

Og mere generelt var baggrunden, at spændingsforholdet mellem borgerlig »hvid« og socialistisk »rød« sport gennem årene havde tabt sin kraft. Denne politiske konflikt og den dertil knyttede kulturkamp var gået over i interesseorganisering, især under Socialdemokratiets politiske hege- moni, og var til sidst blevet til en tov- trækning om statslige subventioner (Olin (1993)). Den borgerlige idræts orientering efter præstationer og efter specialidrætter dominerede også arbejderidrætten – og kunne dermed godt danne grundmønstret for den nye centralorganisation SLU.

At mangfoldigheden alligevel blomstrer i idrættens felt, og at nye modsætningsfor- hold dukker op, vidner tidsskriftet *Motion – Sport in Finland* løbende om. Det beskri- ver den aktuelle side af det, som idrætsmu- seets antologi dokumenterer i det histori- ske. Nuanceret, sammensat – og alligevel »under ét tag«. Den samfundsmæssige (en- heds-)organisering og vidensproduktionen spiller sammen – spiller de alt for meget sammen?

Kritisk forskning er oppe imod stærke kræfter. Fra Island berettes for tiden, hvor- dan man i Reykjavík fra offentlig side, med lignende rationaliseringsbegrundelser som i Finland, presser hen imod en enheds- idrætsorganisation. Her er især det selv- stændige islandske ungdomsforbund i ve- jen, som siden 1906 har sammenkoblet idrætslig udfoldelse med andre national- kulturelle aktiviteter. Ungdomsforeninger- ne arrangerede de første idrætsstævner i Is- land 1909 og 1911, udviklede og moder- niserede den traditionelle brydning glima som islandsk nationalidræt og bidrog væ- sentligt til kvindeidrættens udbredelse i landet. Nu skal ungdomsforbundet – imod medlemmernes vilje – underlægges det is- landske sportsforbund.

På den anden side viser netop Finland,

at idrættens integration ikke går så glat som ovenfra tænkt. Næppe var den nye centralorganisation SLU dannet, før kvinder indenfor dens rammer oprettede en stor organisation for kvindeidræt. Arbejderidrætsforbundet TUL gik ikke i opløsning, men omstrukturerede sig ved at overlade sine specialidrætter til specialforbundene. Mens nogle iagttagere mener, at TUL nu snart burde overgive sig til fællesorganisationen, ser andre i processen snarere chancen for en styrkelse af TUL's politisk-kulturelle profil, som netop gennem en fastholden af specialforbundsstrukturen var blevet utydelig. Og idrætternes specialforbund, som har kontrollen over eliteidrætten, har koncentreret magten hos sig på bekostning af centralorganisationen SLU, som regnes for svagere end den gamle SVUL. Enhedsidrætten viser sig altså snarere som en illusion – skønt en illusion tæt ved magten.

Ideer om en enhedsorganisering for idrætten er heller ikke ukendt i Danmark. I december 2000 prøvede Danmarks Idræts-Forbund et nyt fremstød. DIF-kongressen 2000 sattes under overskrifterne: »Idræt – sammen eller hver for sig?« og »Kan vi – og skal vi – holde sammen på idrætten som én bevægelse?« Formuleringen »sammen eller hver for sig« forvrængede problemet til et individualiseringsspørgsmål, og fællesskabsretorikken mobiliseredes mod noget, som skulle se ud som splittelse og isolation – »vi er alle i samme båd«. Det at »holde sammen« fordrejede den historiske proces, hvor enhed og sammenhæng netop ikke var udgangspunkt. Spørgsmålet kunne mere passende omformuleres til: kan vi – og skal vi – tvinge de forskellige idrætskulturer ind i en enhed? »Idrætten som én bevægelse« er opfundet ud fra politiske interesser – kontrol over underholdningsindustriens ressourcer, mag-

tens rationaliseringsinteresse – og den indbærer en direkte historieforfalskning.

Enhedsidrættens formuleringer er bedrageriske. De kræver modspil. Forskningen har en kritisk opgave.

Forskerens »samarbejde«, trosbekendelse og individualisering

I en ny rapport om idrætsforskningen i de nordiske lande bliver den finske situation karakteriseret gennem overskriften: »Close cooperation between administrative organizations and researchers in Finland« (Kokkonen (2000)). Det kan man naivt læse som tilfredsstillende. Ved nærmere betragtning ser det ikke så uproblematisk ud.

Dels passer karakteriseringen af det »tætte samarbejde« ikke for den finske historieskrivning og kun for en del af samfundsforskningen. Idræthistorikere med en kritisk tradition føler sig fortsat snarere som »dissidenter« i systemet.

Desuden kan det »tætte samarbejde« under enhedssportens præmisser også lyde skræmmende, næsten truende. Det har sin egen logik, at en anmeldelse af det finske idrætshistoriske samleværk stod under overskriften »En trosbekendelse till idrotten« (Sjöblom (1992)). Problemet ligger ikke kun der, hvor den statslige eller organisatoriske magt lægger pres på forskningen, men måske først og fremmest der, hvor forskerens selvintegration og selvrens sætter ind. Forskeren er i takt med »tæt samarbejde« og »fælles tro« fristet til en »funktionel« legitimeringsforskning (Elzinga (1982)).

Det paradoksale ved »trosbekendelsen« er, at titlen på den omtalte bog snarere havde ironiske undertoner. *Suomi uskoi urhe-*

iluun (Pyykkönen (1992)) hedder noget i retningen af *(Da) Finland troede på sporten*. Skrevet af kritiske historikere, viste samleværket gennem overskriftet netop en vis distance. Men anmeldelsen demonstrerede også, hvor kort skridtet kan være fra forskerens kritiske holdning til en »trotsbekendelse«.

Integrationen kan ske bag om ryggen på den kritiske intention. Derfor er samarbejde godt, men modspil er bedre.

Et tredje aspekt af det problematiske »samarbejde« er af metodologisk art. Integrationen af kritisk forskning i enhedsidrættens system går individualiseringens vej. Den enkelte forsker får en karrierechance, får tilbudt et medarbejde ved et værk, tilbudt deltagelse i et af sportens udvalg ... Forskernes ubekvemme, solidariske netværk erstattes af individuelle aspirationer.

Modspillet er derfor ikke kun et spørgsmål om holdning men om samarbejde. Subversivitetens chancer ligger i en kommunikativ og kærlig praksis.

Historie som konflikt, forandring og forsvinden

Måske ser man problemet omkring »sportens enhed« skarper i Danmark end i andre lande. I hvert fald støder bestræbelserne mod en enhedsidræt herhjemme sammen med traditioner for at tænke kulturkampen. Kultur er mangfoldighed – kultur er kulturer. Modsætninger og konflikter er ikke ærgerlige intriger, som bør undgås eller forties, men frugtbare sammenstød, der gennem ydre handlingsalternativer henviser til indre modsigelser i menneskets eksistens. Denne indsigt havde sin historiske baggrund især i den grundtvigianske bondekultur, arbejderkulturen og kulturradika-

lismens oppositionelle landevindinger. For idrættens vedkommende var det især Claus Bøje, som med særligt temperament har italesat kropskulturens mangfoldighed og kulturkamp gennem de seneste tre årtier (Bøje (1978, 1990a, 1990b, 1992, 1994, 1996)).

Her viste sig på et tidligt tidspunkt berøringsflader med dele af den finske forskning. Kalevi Heiniläs analyser af sportens totalisering og kulturelle differentiering har vakt stor opmærksomhed i Danmark (Heinilä (1982 og 1988), Olin (1884)). Og den yngre forskergenerations antologier *On the Fringes of Sport* og *Strangers in Sport* (Laine (1993), Veijola et al. (1995)) markerede den finske forsknings særlige position i det internationale felt og indgik i livlige vekselvirkninger mellem den danske og den finske debat.

Hvor kulturkampens linier går, når det kommer til stykket, er ikke dermed afklaret. Det står hele tiden til debat. Finlands »hvid«/»røde« idrætsdualisme hører ganske vist fortiden til (Hentilä (1985), Vasara (1997)). Samme skæbne kunne ramme den mytificerede enkeltmandssport som identitetsmarkering overfor »russisk kollektivism«. Det ser ud som om, den finske idræts ensomme helt på løbebanen, i forlængelsen af totaliseringen, taber sin nationale betydning på lignende måde. Er måske sauna'en og bevægelsen i landskabet i det længere løb mere markante for det finske ved finsk bevægelseskultur end 1900-tallets produktionssport (Sironen (1995 og 1999), Veijola/Jokinen (2000))? Hvor ligger fremtidens modsætninger?

Det er her, at historien som forandring falder i øjnene. Historie er nemlig ikke kun nutidens fortid men også de andre muligheders fortid. Og mere endnu: fortidens forandring belyser fremtidens foranderlighed. Historie er i sin kerne forandring – og

ikke kun fortid som sådan. Hvad en gang er opstået kan også forsvinde igen. Historie er ikke mindst forsvindelsens historie.

Sportens monoteisme – subjektivitet – kulturkamp

Kolleger fra andre fakulteter ironiserer gerne over historikeren under henvisning til, at han gang på gang omskriver historien. At historien genskriveres fra generation til generation er imidlertid ikke et resultat af fejl og utilstrækkeligheder. Nødvendigheden af løbende at rekonstruere historien virker kun paradoks, hvis man overser, at nyopstående problemer gang på gang vækker ny opmærksomhed over for fortidens oversete modsætninger og forsvundne elementer. Det gør en forskel, om en historie om bevægelseskulturen begynder med gymnastikken i det tidlige 1800-tals skoler, med cirkusbrydning og borgerlige konkurrencer sidst i det 19. århundrede eller med sauna'en og skoven. Det gør forskel, om den bliver skrevet ud fra heltens resultat på banen eller ud fra løberens doping.

»Wird die Zukunft im Untergang der Fabrikken ebenso eine Notwendigkeit erkennen, wie uns die Burgen ein Zeichen notwendiger Wandlung sind?« Spørgsmålet fra Werner Herzog og Herbert Achternbuschs film *Herz aus Glas* antyder problemet af

det andet historieperspektiv. Vil en fremtidig generation se tilbage på den forsvundne præstationssport med dens plastikbaner og elektronisk tidsmåling på samme måde, som vi ser tilbage på den høviske hesteballet eller det aztekiske boldspil?

Hvis dette lyder »dialektisk«, så griber det for kort. Her står ikke kun tese og antitese overfor hinanden, og slet ikke den »rigtige« bevidsthed overfor den »forkerte«. Billedet er mere sammensat, i det mindste trialektisk.

»Idrætten« i ental, »alle under ét tag«, er en tese. Den skaber tryghed i det store fællesskab – men den har enhedsidrætten under den moderne præstations monoteisme som konsekvens.

Mosaikidrætten, bevægelsesformernes flertal, mangfoldighed og subjektivitet er en anden tese. Den modsiger i første omgang sportspræstationens monoteisme og opløser idrætten pluralistisk – »anything goes« – men den kan, som det viser sig, alligevel integreres.

Modsætningerne i feltet af menneske, krop og bevægelse danner en tredje tese. Fællesskab består af fællesskaber – og konflikt skaber mening. Her har vi kulturkampen.

Set ud fra dette spændingsforhold og som led i en kritisk vekselvirkning kan det kun gavne dansk forskning at tage de finse udfordringer op.

Anmeldt litteratur

Kent Sjöblom, *Hälsa – glädje – kamratskap. Helsingfors Gymnastikklubb 1875-2000*, Helsingfors: HGK, 2000, 292 sider, mange illustrationer.
Andrew Sparkes og Martti Silvennoinen (eds.), *Talking Bodies. Men's Narratives of the Body and*

Sport, Jyväskylä: SoPhi, University of Jyväskylä, 1999, 179 sider.
Glimtar ur Finlands idrott, översättning Kent Sjöblom, Helsinki: Finlands Idrottsmuseumsstiftelse, 2000, 109 sider, mange illustrationer.

Anden citeret litteratur

- Martin Buber, *Ich und Du*, 1923. – På dansk: *Jeg og Du*, København, 1992.
- Claus Bøje, »Opgør med enhedstankens ideologiske fundament« i: *Idræt – enhed eller mangfoldighed*, særnummer af *Gerlev Idrætshøjskoles årsskrift*, Gerlev, 1978, s. 15-19.
- (Claus Bøje), *Eliteidrættens udtryksmuligheder*, Brøndby, 1990a.
- Claus Bøje, *Kroppen i clinch. Kulturpolitiske kommentarer til idrætten*, Gerlev 1990b.
- Claus Bøje, *Rent spil. Tekster om idræt*, Gerlev, 1992.
- Claus Bøje og Henning Eichberg, *Idrættens tredje vej. Om idrætten i kulturpolitikken*, Århus, 1994, 3. opl. 2000.
- Claus Bøje, »Idrætten – kulturens populære outsider«, i: *35 års kulturpolitik*, særnummer af *Kulturkontakten*, 5:6, København, 1996, s. 50-57.
- Jim Denison og Robert Rinehart (introduction), *Imagining Sociological Narratives*, special issue of *Sociology of Sport Journal*, 17:1, 2000.
- Henning Eichberg (ed.), *Narrative Sociology*, special issue of *International Review for the Sociology of Sport*, 29:1, 1994.
- Aant Elzinga, »Forskningspolitiken och den liberala korporativismen« i: *Sociologisk Forskning*, 19:4, 1982, s. 39-63.
- John Hargreaves, *Freedom for Catalonia? Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*, Cambridge, 2000.
- Frigga Haug, *Erinnerungsarbeit*, Hamburg, 1990.
- Antero Heikkinen, *Terveys ja ilon tähden*, »Summary: For health and enjoyment. Gentlefolk on the move in 18th and 19th century Finland«, Helsinki, 1991.
- Kalevi Heinilä, »The totalization process in international sport« i: *Sportwissenschaft*, 3. 1982, s. 235-254.
- Kalevi Heinilä, »Social research on sport in Finland« i: *Sportwissenschaft*, 18, 1988, 9-28.
- Seppo Hentilä, »Zur Geschichte des Arbeitersports in Finnland« i: *Stadion*, 11, 1985, s. 71-91.
- John Hoberman, »Towards a Theory of Olympic Internationalism« i: *Journal of Sport History*, 22:1, 1995, s. 1-37.
- Niels Kayser Nielsen, »Idræt og nationsdannelse i de nordiske lande. Forskelle og fællestræk« i: Bjarne Stoklund (red.), *Kulturens nationalisering. Et etnologisk perspektiv på det nationale*, København, 1999, s. 190-212.
- Jouko Kokkonen, *Research in Sport and Physical Education in the Nordic Countries*, Helsinki, 2000.
- Leena Laine, »In search of a physical culture for women – Elli Björkstén and women's gymnastics« i: *Scandinavian Journal of Sports Sciences*, 11, 1989, s. 15-20.
- Leena Laine (ed.), *On the Fringes of Sport*, Sankt Augustin, 1993.
- Henrik Meinander, *Towards a Bourgeois Manhood. Boy's Physical education in Nordic Secondary Schools 1880-1940*, Helsinki, 1994.
- Motion – Sport in Finland*, biannually of the Finnish Society for Research in Sport and Physical Education, Helsinki.
- Kalevi Olin (ed.), *Contribution of Sociology to the Study of Sport. Book in Honour of Professor Kalevi Heinilä*, Jyväskylä, 1984.
- Kalevi Olin og Esko Ranto, *Sport Organisations in Society*, Jyväskylä, 1993.
- Teijo Pyykkönen (red.), *Suomi uskoilun ja liikunnan historia*, (English summary), Helsinki 1992.
- Kirsten Roessler, *Gestalttherapie und Geschichte. Brüche in der deutschen Erzähltradition*, Engelsbach, 1996.
- Kentth Sjöblom, »En trosbekännelse till idrotten« i: *Historisk Tidskrift för Finland*, 3, 1992, s. 462-466.
- Esa Sironen, *Urheilun aika ja paikka* (»Summary: The time and place of sport«), Jyväskylä, 1995a.
- Esa Sironen, »Reading my landscape« i: Veijola et al., 1995b, s. 19-32.
- Esa Sironen, »Von den mythischen Helden« og »Naturgefühl und finnisches Wesen« i: Tapaninen, Jaakko et al. (red.), *Finnland. Der Norden, das neue Europa und das kommende Jahrtausend*, Helsinki, 1999, s. 66-69, 78-81.
- Suomen Urheiluhistoriallisen Seuran Vuosikirja/Finlands Idrottshistoriska Förenings Årsbok*, Helsinki, 1994 ff.
- Erkki Vasara, *Valkoisen Suomen urheilun soturit* (»Summary: Die Schutzkorps-Sportler im weissen Finnland. Die Tätigkeit der Finnischen Schutzkorpsorganisation im Bereich des Sports und der Erziehung 1918-1939«) Helsinki, 1997.
- Soile Veijola, John Bale og Esa Sironen (eds.), *Strangers in Sport. Reading Classics of Social Thought*, Jyväskylä, 1995.
- Soile Veijola og Eeva Jokinen, »Mountains and landscapes. Feminist Readings« i: Nina Lubben og David Crouch (eds.): *Visual Culture and Tourism*, 2000, forthcoming.
- For kritiske bemærkninger til tidligere versioner af artiklen takker jeg Leena Laine, Jørn Møller, Verner Møller, Martti Silvennoinen og Kentth Sjöblom.